

Myndighetenes oppreisningsansvar for brudd på EØS-retten – illustrert ved NAV-søksmålet

Ole-Gunnar Nordhus, Det juridiske fakultet (UiB)

NAV-søksmålet

- **Saksforhold**

- ✓ I 2022 anla flere av ofrene for NAV-skandalen et erstatningssøksmål mot Staten
- ✓ NAV hadde i strid med trygdeforordningen stanset og krevd tilbake utbetalinger av AAP
- ✓ To av saksøkerne hadde også uriktig blitt domfelt for trygdesvindel

- **Krevde erstatning for ikke-økonomisk skade (oppreisning)**

- ✓ Konsekvenser som **ikke kan gis et eksakt mål i penger**
- ✓ Krevde blant annet oppreisning for feilaktig å ha blitt stemplet som trygdemisbrukere

NAV-søksmålet

- **Kravets grunnlag**

- ✓ Prinsippet om EØS-statenes erstatningsansvar (EØS-erstatningsansvaret)
- ✓ Plikt til å betale erstatning for «loss and damage»

- **Resultat**

- ✓ Tap både i ting- og lagmannsrett og anken nektet fremmet til Høyesterett
- ✓ Lagmannsretten: «hører under medlemsstatenes prosessuelle autonomi»

- **To uavklarte spørsmål**

1. Kan EØS-erstatningsansvaret omfatte oppreisning?
2. På hvilke vilkår?

Rett til oppreisning?

- **EU- og EFTA-domstolens henvisning til «loss and damage»**

- ✓ Hittil ingen avklarende avgjørelser fra EU- og EFTA-domstolen
- ✓ Den alminnelige folkerettslige forståelsen i ILC-prinsippene
- ✓ Omfatter også ikke-økonomisk skade

- **Prinsippet om full reparasjon**

- ✓ I flere sammenhenger tolket som at også ikke-økonomisk skade må repareres
- ✓ F.eks. EU-domstolens avgjørelse i Liffers om forståelsen av «prejudice» i direktivet om håndheving av immaterielle rettigheter

Rett til oppreisning?

- **Effektivitetsprinsippet**

- ✓ EU-/EØS-rettighetene må **håndheves på en effektiv måte** i nasjonal rett
- ✓ Kodifisert i EUs menneskerettighetscharter (CFR) art. 47
- ✓ Viser at effektivitetsprinsippet kan kreve at det tilkjennes oppreisning
- ✓ Må tolkes i lys av forbildet i EMK art. 13 som gir en rett til oppreisning «where appropriate»

- **Samme må gjelde det EØS-rettslige effektivitetsprinsippet**

- ✓ EØS-retten må tolkes i lys av «fundamental rights»
- ✓ CFR art. 47 gir uttrykk for et prinsipp som er felles for EU- og EØS-retten

Rett til oppreisning?

- **EUs eget oppreisningsansvar etter TEUV art. 340**

- ✓ EU-domstolen har i flere saker pålagt EU å betale oppreisning til fysiske og juridiske personer
- ✓ Gjelder saker om urettmessig oppsigelse, ærekrenkelser, personskader og brudd på CFR

- **Overføringsverdien til EU- og EØS-statenes ansvar**

- ✓ Kort avfeid i NAV-søksmålet
- ✓ Ansvarsvilkårene er i utgangspunktet de samme
- ✓ Henvisningen til medlemsstatenes rettstradisjoner

Vilkårene for oppreisning

- **I utgangspunktet de samme som for økonomisk skade**
 - ✓ Bruddet må gjelde en regel som har til formål å gi skadelidte rettigheter
 - ✓ Bruddet må være «tilstrekkelig kvalifisert»
 - ✓ Skade og årsakssammenheng
- **Likevel særlig to forskjeller (illustrert ved EUs oppreisningsansvar)**
 - ✓ Bruddets alvor kan begrunne en **presumsjon om skade**
 - ✓ Gjelder særlig brudd med tilknytning til CFR, herunder trygderettighetene i art. 34
 - ✓ Alternative reparasjonsformer

Alternative reparasjonsformer

- **EUs eget oppreisningsansvar**

- ✓ EU-domstolen har i flere saker bygget på at oppreisning bare må tilkjennes dersom skaden ikke i tilstrekkelig grad har blitt **reparert på andre måter**
- ✓ Særlig konstatering og oppheving av vedtak

- **Overføringsverdien til EU- og EØS-statenes ansvar**

- ✓ EU- og EFTA-domstolen har forutsatt at skade kan repareres på alternative måter
- ✓ Se f.eks. Dartride om at skadelidte kunne få «appropriate [...] redress» ved å anke avgjørelsen
- ✓ CFR art. 47 (tolket i lys av EMK art. 13) vil bare kreve oppreisning dersom bruddet ikke har blitt reparert på andre måter

Vurderingen av når et brudd kan repareres på andre måter

- **Burde blitt vurdert i NAV-søksmålet**

- ✓ Saksøkerne hadde til en viss grad fått reparasjon i form av omgjøring av vedtakene
- ✓ Samt offentlig beklagelse og Høyesteretts konstatering av bruddet

- **Reparasjonsformens egnethet**

- ✓ F.eks. konstatering av brudd vs. oppheving av et vedtak

- **Den nærmere vurderingen vil i hovedsak avhenge av bruddets alvor**

- ✓ Hvilken type rettighet som er krenket
- ✓ Bruddets varighet
- ✓ Hvordan skadelidte rammes av bruddet

Vurderingen av når et brudd kan repareres på andre måter

- **Skadelidtes opptreden**

- ✓ Kan begrunnes med CFR art. 47 (tolket i lys av EMK art. 13)

- **Skadelidtes medvirkning**

- ✓ Om skadelidte bidro i hendelsesforløpet frem mot bruddet
- ✓ Har skadelidte f.eks. gitt uriktige opplysninger til NAV?

- **Unnlatelse av å anvende alternative reparasjonsformer**

- ✓ Har f.eks. skadelidte unnlatt å påklage et EØS-stridig vedtak?

Skade og årsakssammenheng

- **EUs oppreisningsansvar viser at vilkårene kan oppfylles på to måter**
 - ✓ 1. Ved at bruddet har et slikt alvor at det er grunn til å anta at skadelidte har blitt påført ikke-økonomisk skade
 - ✓ 2. Eller ved at skadelidte dokumenterer skade som følge av bruddet
- **Tilsvarer EMDs vurdering for EMK**
 - ✓ EMK art. 13 bygger i flere sammenhenger på en presumsjon for skade
 - ✓ Samme må gjelde etter CFR art. 47

Oppreisningsgrunnlaget

- **De tradisjonelle norske oppreisningsreglene**

- ✓ Skl. § 3-5 ikke anvendelig i NAV-søksmålet

- **EØS-loven § 1?**

- ✓ Høyesterett avklarte i Finanger II at bestemmelsen kan fungere som erstatningsgrunnlag for økonomisk skade

- **Lovhjemmelskravet**

- ✓ § 1 gir ikke en eksplisitt hjemmel for oppreisning

- ✓ Er lovhjemmelskravet til hinder for at bestemmelsen kan være oppreisningsgrunnlag?

Oppreisningsgrunnlaget

- **Ikke strengt lovhjemmelskrav for å tilkjenne oppreisning for brudd på EMK**

- ✓ HR-2024-1169-A og HR-2024-1170-A
- ✓ Det samme må gjelde brudd på EØS-retten
- ✓ Hensynene med lovhjemmelskravet vil i begrenset grad gjøre seg gjeldende
- ✓ Hensynet til skadevolderens rettsikkerhet og forutberegnelighet
- ✓ Rettstekniske hensyn

Utmåling

- **Utgangspunktet**

- ✓ Stort skjønnsrom for EU- og EØS-statene
- ✓ Begrenset av effektivitets- og ekvivalensprinsippet

- **Effektivitetsprinsippet**

- ✓ Oppreisningsbeløpet må stå i et rimelig forhold til bruddets alvor

- **Ekvivalensprinsippet**

- ✓ Betydningen av standardsatsene etter skl. § 3-5 og strpl. § 447
- ✓ Satsene etter Idl. § 38

Veien videre

- **Ansvarsfordeling mellom stat og kommune**
 - ✓ Statlige og kommunale NAV-kontor
- **Foreldelse**

uib.no